

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยและทวีปเอเชีย ประเทศต่างๆ ในโลกต่างรู้จักข้าว แม้ว่าบางประเทศจะไม่ได้บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักก็ตาม แต่สำหรับคนไทยถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กับข้าวอย่างใกล้ชิด โดยในปี 2559 มีคนไทยที่ยึดอาชีพปลูกข้าว ประมาณ 3.7 ล้านครอบครัว หรือประมาณ 14-15 ล้านคน (สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว, 2559) ดังนั้น ข้าวจึงเป็นพืชที่สำคัญสำหรับคนไทยมากที่สุด รวมถึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและยังเป็นพืชที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

โดยปัจจุบันคนไทยบริโภคข้าว วันละ 2-3 มื้อ เฉลี่ยแล้วประมาณ 109-120 กิโลกรัมต่อคนต่อปี หรือ 320 กรัมต่อคนต่อวัน และเป็น 100 กรัมต่อคนต่อมื้อ ประเทศไทยได้ใช้ข้าวสำหรับบริโภคภายในประเทศ ประมาณ 10.73 ล้านตัน (ข้าวสาร) และส่งไปขายต่างประเทศ ประมาณ 9.20 ล้านตัน (ข้าวสาร) ซึ่งคิดเป็นมูลค่าได้ประมาณ 119,215 ล้านบาท นับว่าเป็นรายได้หลักอย่างหนึ่งของประเทศ จากพื้นที่ปลูกข้าวรวม 63 ล้านไร่ ที่ให้ผลผลิตข้าวเปลือกปีละ 30 ล้านตัน หรือข้าวสารประมาณ 20 ล้านตัน (ประพาส วีระแพทย์, 2555) ทำให้สามารถรักษาสถานภาพการเป็นผู้นำ การส่งออกข้าวของโลกไว้ได้ และเพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ ในขณะที่บางประเทศประสบภัยธรรมชาติ เกิดปัญหาการขาดแคลนข้าว อย่างไรก็ดี ความเปลี่ยนแปลงและไม่แน่นอนอาจเกิดขึ้นได้ จึงเป็นเรื่องที่ประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมและวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเพาะปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตสูงและคุณภาพดี ชาวนาต้องรักษามาตรฐานการผลิตข้าวที่ดีไว้ ในเรื่องนี้ องค์การการเกษตร เอกชน และเกษตรกรก้าวหน้าที่มีศักยภาพ จะต้องช่วยกันพัฒนาปรับบทบาทเป็นผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพให้มากขึ้น เพื่อให้มีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีไว้ใช้อย่างเพียงพอ

พันธุ์ข้าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีมีคุณภาพเป็นปัจจัยแรกที่สำคัญในการเพาะปลูกข้าว เป็นปัจจัยในการผลิตที่ลงทุนน้อย แต่ให้ผลตอบแทนสูง ทั้งปริมาณและคุณภาพของผลผลิตข้าว ทำให้ได้ข้าวเปลือกที่มีคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาดและผู้บริโภค ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

ประเทศไทยมีการปลูกข้าว ทั้งหมด 63 ล้านไร่ ต้องใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อเพาะปลูก ประมาณ 1 ล้านตัน ความต้องการเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรจะมีการซื้อหา (ความต้องการทางตลาด) ประมาณปีละ 700,000 ตัน (สำนักส่งเสริมการผลิตข้าว, 2559) ซึ่งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีการผลิตโดยภาครัฐและผู้ประกอบการที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร จึงทำให้เกษตรกรทั่วไปนำเมล็ดพันธุ์ข้าวของตัวเองที่เก็บไว้ใช้มาเพาะปลูก หรือเป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน จึงทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวมีความหลากหลาย และยังคงคุณภาพไม่เป็นไปตามมาตรฐาน

ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ประสบผลสำเร็วจึงนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการพัฒนาวิทยาการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไปพร้อมกัน โดยนำเทคโนโลยีในการผลิตที่เหมาะสมไปใช้ในทุกขั้นตอนของการผลิต ตั้งแต่ในแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าว ไปจนถึงการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปเก็บรักษาและจำหน่าย เพื่อให้ได้จำนวนเมล็ดพันธุ์ข้าวตรงตามเป้าหมาย มีผลผลิตสูง มีคุณภาพดี และนำไปใช้ในการกระจายพันธุ์ต่อไป ดังนั้น ผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจึงต้องมีความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และตระหนักถึงวิธีการปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นสำคัญ

จังหวัดอุดรธานี เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศ มีเนื้อที่ประมาณ 7,331,438.75 ไร่ ในปี 2559 มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี ทั้งหมด 1,633,935 ไร่ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกพันธุ์ข้าวเหนียว กข6 จากนั้นศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุดรธานี จึงได้รับนโยบายจากรัฐบาล ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนในโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชาวนา การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวนา การผลิตและการกระจายเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี โดยในกลุ่มการผลิตข้าวนาแปลงใหญ่จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย คือ กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อกระจายเมล็ดพันธุ์ที่ดีภายในกลุ่มและชุมชนที่ใกล้เคียง อย่างไรก็ตามจากกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรหลายรายไม่ประสบผลสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ เนื่องจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการหลายราย ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม่ผ่านมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ตามที่กรมการข้าวได้กำหนดไว้ โดยให้เหตุผลว่ายากแก่การปฏิบัติตามระบบมาตรฐานคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้ไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีได้ และทำให้ปริมาณการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไม่ได้ตรงตามเป้าหมายความต้องการของโครงการ และไม่สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวของสมาชิกไปยังที่อื่นๆ ได้ เพราะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่ผ่านตามมาตรฐานนั้น หากมีการกระจายพันธุ์ออกไป จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น เกษตรกรที่นำข้าวไปปลูกเกิดพันธุ์ข้าวปน และสิ่งเจือปนจำนวนมาก รวมถึงจะทำให้เกิดการร้องเรียนไปยัง

กรมการข้าว และจะทำให้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ที่ได้นำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่ได้คุณภาพออกมาจำหน่าย ทำให้สมาชิกในโครงการเกิดความเสียหาย ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอีกต่อไป และทำให้เกิดผลกระทบในเชื่อมั่นของเกษตรกรที่มีต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในอื่นๆด้วย

ดังนั้น จากข้อมูลข้างต้นจึงจำเป็นต้องศึกษา เรื่องแนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกร โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อนำไปพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

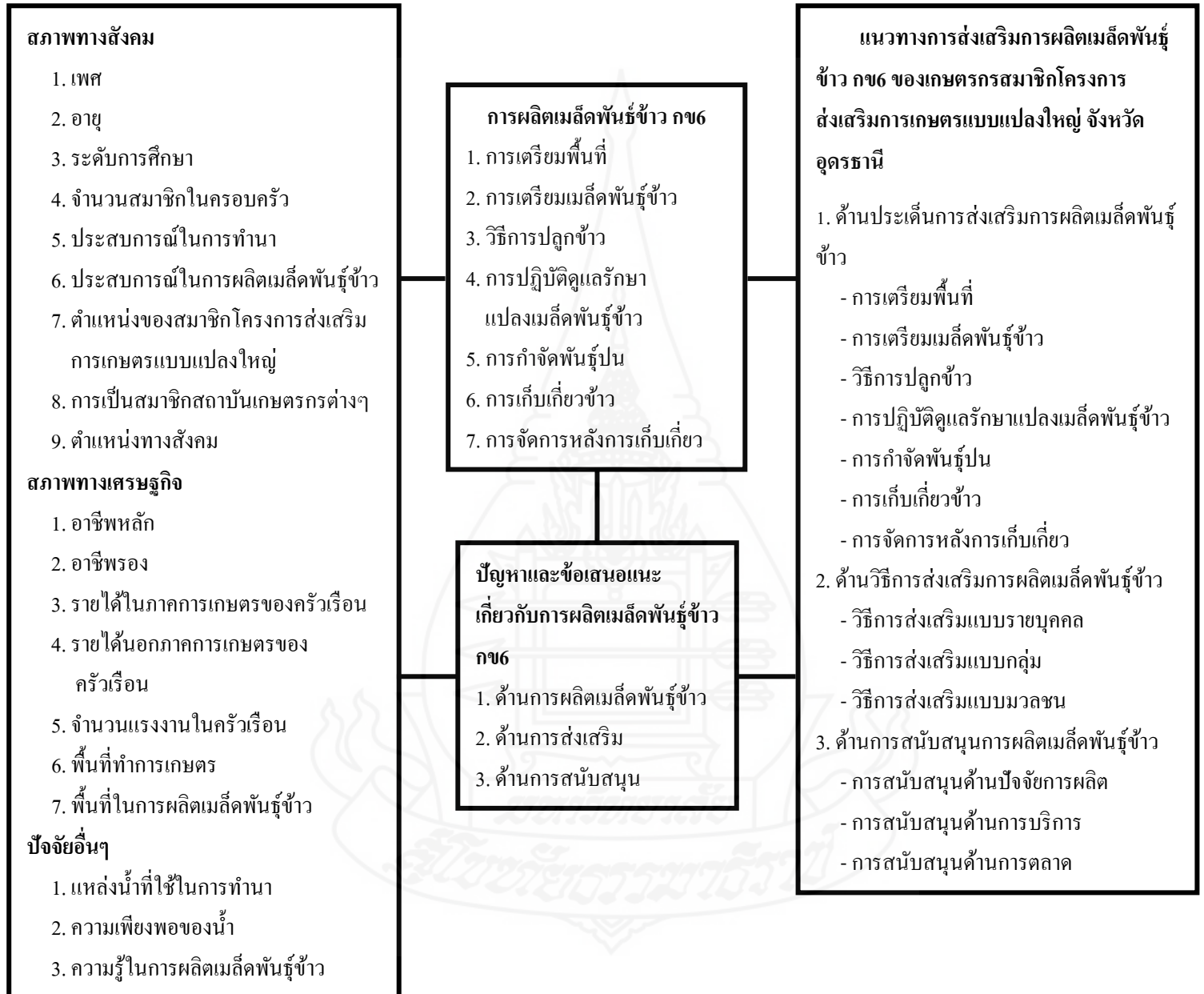
2.1 เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 จังหวัดอุดรธานี

2.2 เพื่อศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกร จังหวัดอุดรธานี

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกร จังหวัดอุดรธานี

2.4 เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกร จังหวัดอุดรธานี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย (ถ้ามี)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ในฤดูกาลผลิต 2559/60

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ ของเกษตรกร ศึกษาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 และศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ของเกษตรกรสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2560 ถึงเดือนสิงหาคม 2560

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จังหวัดอุดรธานี

5.2 การเกษตรแบบแปลงใหญ่ หมายถึง การส่งเสริมเกษตรกรให้รวมกลุ่มกันเพื่อผลิตทำให้มีอำนาจในการต่อรอง และสามารถลดต้นทุนในการผลิตได้ โดยไม่ได้รวมทุกแปลงเข้าด้วยกัน เพียงแต่เป็นการรวมกลุ่มกันเท่านั้น

5.3 เมล็ดพันธุ์ดี หมายถึง เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพที่มีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ ความดีเด่นทางพันธุกรรม ตรงตามพันธุ์ ไม่มีพืชอื่นหรือข้าวพันธุ์อื่นปน ไม่มีเมล็ดวัชพืช โรคแมลง สิ่งเจือปนติดมา มีความชื้นเหมาะสม มีความงอกและความแข็งแรงสูง

5.4 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 โดยมีการดูแลรักษาตามหลักวิชาการ เพื่อนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปขยายพันธุ์ต่อไป ซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การเตรียมพื้นที่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว วิธีการปลูกข้าว การปฏิบัติดูแลรักษาแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวข้าว และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

5.5 แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 หมายถึง แนวทางการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประเด็นการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

5.6 วิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง วิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประกอบด้วย วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคล วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม และวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน

5.7 การสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง แนวทางการสนับสนุนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต การสนับสนุนด้านการบริการ และการสนับสนุนด้านการตลาด

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลการวิจัยที่ได้มา สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปรับใช้และวางแผนพัฒนาองค์ความรู้ รวมถึงการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ต่อไป

6.2 เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ให้มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักเกณฑ์ต่อไป

6.3 สามารถนำผลการวิจัยมาปรับใช้กับแนวทางการส่งเสริม เพื่อเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว กข6 ต่อไป